

LITERATUURMUSEUM

Docentenhandleiding

Educatief materiaal bij Slauerhoff
'Op aarde niet en niet op zee'

LITERATUURMUSEUM

Slauerhoff

Op aarde niet en niet op zee, educatieve site.

De website 'Slauerhoff – Op aarde niet en niet op zee' is gericht op een breed publiek. De site biedt de bezoeker een (hernieuwde) kennismaking met het leven en werk van Slauerhoff vanuit verschillende invalshoeken.

De educatieve component van de site is (hoofdzakelijk) gericht op bovenbouwleerlingen havo en vwo. Het materiaal is te gebruiken in het literatuuronderwijs in het voortgezet onderwijs. De opdrachten kunnen ingezet worden als aanvullende opdrachten bij, of als gedeeltelijke vervanging van een aantal opdrachten uit de eigen literatuurmethode.

Om zo goed mogelijk aan te sluiten bij het literatuuronderwijs, is bij de ontwikkeling van het materiaal uitgegaan van de drie subdomeinen van het domein Literatuur uit het examenprogramma havo/vwo.

Elk onderdeel is binnen het tijdsbestek van een lesuur (50 minuten) te maken. De opdrachten lenen zich er goed voor om door de leerlingen groepjes gemaakt te worden.

Vanwege de toegankelijkheid van de gedichten voor een jonger publiek, is de spelling in de geciteerde gedichten hier en daar aangepast.

In deze handleiding vindt u een korte toelichting bij elk onderdeel en antwoordsuggesties bij de opdrachten waarvoor dit van toepassing is.

LITERATUURMUSEUM

Toelichting bij de opdrachten en antwoordsuggesties

'Liefkoos mij, zacht'

In de vragen bij 'Liefkoos mij zacht' maakt de leerling kennis met een aantal verschillende manieren waarop de 'Liefde' wordt verbeeld in de poëzie van Slauerhoff. In de eerste twee vragen verwoordt de leerling zijn mening over de drie gedichten. De vervolgvragen zoomen verder in op 'Woorden in de nacht' 'Liefdesbrieven' en 'Ik heb een bitter leed'.

Woorden in de nacht

Het gedicht 'Woorden in de nacht' is niet in lange volzinnen geschreven. De korte versregels en de zinnen van weinig woorden zijn opvallend. Een effect hiervan is dat er daardoor ruimte overblijft voor suggestie; niet alles is volledig uitgesproken. Dat geeft een sterkere erotische lading aan het gedicht. Deze stijl geeft ook een vaart aan het gedicht; alsof alles in haast is uitgesproken, aan woorden hoeft geen tijd verspild te worden. Je zou ook kunnen zeggen dat een gedicht van weinig woorden past bij 'Woorden in de nacht': 's nachts hoeft niet alles uitgesproken te worden

Liefdesbrieven

De tegenstellingen die je in het gedicht 'Liefdesbrieven' zou kunnen benoemen, zijn: de liefdesbrief heeft men voorgoed, de geliefde zelf verdwijnt en 'Een vrouw is wisselvallig, een brief niet'. De ambivalentie in de houding ten opzichte van de liefdesbrief zit erin dat de brief 'voorbij dwaze woorden' bevat als de liefde voorbij is; desondanks zou de ik-figuur er veel voor over hebben een liefdesbrief te ontvangen. Deze ambivalentie komt tot uitdrukking in de laatste strofe. (De volta of chute zit in dit sonnet dan ook tussen de twee terzines; extra gemarkeerd door woordje 'Maar' (versregel 12)).

Ik heb een bitter leed

De formulering van de beginregels van beide strofes 'Ik heb een bitter leed: ik ben niet de eerste' en 'Ik heb een zoete troost: ik ben de laatste' zijn mooi voorbeeld van parallelisme gecombineerd met een antithese; waarbij de ene stijlfiguur de andere versterkt. Het contrast zit in het verdriet niet de eerste minnaar van de geliefde te zijn en in de troostende gedachte haar laatste minnaar te zijn.

'In Nederland kan ik niet leven'

In het gedicht 'In Nederland' maakt de leerling kennis met Slauerhoffs onvrede met het burgerlijke Nederland en geeft hij daarover zijn eigen mening. Voorbeelden van wat het lyrisch ik zo tegenstaat in Nederland zijn: je wordt er in de gaten gehouden en beoordeeld door de burens (eerste strofe), hij leidt liever een zwervend bestaan dan te eindigen onder de grond, waarop nooit echt geleefd is (tweede strofe); je mag er alleen achter iemands rug iemand kwetsen en niemand mishandelen omdat zijn gezicht je niet aanstaat (derde strofe); er worden geen koppen gesneld en er vindt nooit een 'crime passionnel' plaats (laatste strofe).

Bij andere kunstenaars die voldoen aan het beeld van de rusteloze zwerver met een tragische levenswandel kun je denken aan popsterren als Amy Winehouse, Kurt Cobain, Jim Morrison (de zoekterm '27 club' levert aardige informatie op). Een werk dat aardig is om in dit verband te noemen is de roman Gimmick van Joost Zwagerman, dat draait om een onmogelijke liefde en zich afspeelt in een modern kunstenaarsmilieu.

'Op vleuglen van verlangen rustloos reizend'

In deze staat het subdomein 'De leerling kent en hanteert literaire begrippen' centraal.

In 'Voor de verre prinses' is sprake van gekruist rijm. In het eindrijm zie je mannelijk rijm (vs. 1/3, vs. 6/8 en vs. 10/12), vrouwelijk rijm (vs. 2/4, vs. 9/11) en klinkerrijm (assonantie) (vs. 5/7).

In versregel 7 'Op vleuglen van verlangen rustloos reizend' is sprake van twee elkaar opvolgende alliteraties. Een effect van de alliteratie is dat deze het tempo opvoert. Door de opeenvolging wordt dat alleen maar sterker, de ene alliteratie stuwt de andere vooruit. Dit ondersteunt de 'rusteloze reis' inhoudelijk en vergroot het contrast met de volgende regel. Ondanks het opgevoerde tempo, zou de reis te lang duren: de geliefde zou pas aan het einde van het leven bereikt worden.

LITERATUURMUSEUM

Hokkai's

De Hokkai's voldoen niet helemaal aan de formele kenmerken van de haiku (bijvoorbeeld als je kijkt naar het aantal lettergrepen en de verdeling daarvan over de versregels). Er zijn wel overeenkomsten: het zijn gedichten van drie korte versregels rond een observatie uit de natuur.

Slauerhoff vergelijkt in 'Het komen van mijn gedichten' het komen tot poëzie met het 'neerzweven van een vlinder op meeldraad van bevend jasmijn'. Uit dit beeld blijkt dat het ontstaan van het gedicht buiten de dichter zelf plaatsvindt: hij komt niet tot het gedicht, het gedicht komt tot hem. Het is bovendien een teer beeld: de vlinder zweeft, de 'bevende jasmijn', het gaat om iets gevoeligs dat zich niet laat forceren.

De vlinder zou je tegelijk als symbool voor vergankelijkheid kunnen zien (vanwege het korte leven van de vlinder), als voor vruchtbaarheid en het ontstaan van nieuw leven door de bestuiving.

't Heilloos gilde der Poètes Maudits

In deze opdracht staat het subdomein 'De leerling kan gelezen werk in historisch perspectief plaatsen' centraal. De leerling leest informatie over de positie van Slauerhoff in de Nederlandse letterkunde. De leerling gaat op zoek naar informatie over de poètes maudits en naar de verwantschap die Slauerhoff met deze dichters voelde, geïllustreerd door het gedicht 'Ballade'.